

KRATEK PREGLED SRBSKIH STROKOVNIH IN ZNANSTVENIH PRISPEVKOV POVEZANIH S SLOVENSKIM PESNIKOM, PISATELJEM, ESEJISTOM, DRAMATIKOM IN POLITIKOM – IVANOM CANKARJEM

V članku je predstavljen kratek pregled strokovnih in znanstvih besedil izdanih na področju Srbije, ki obravnavajo delo Ivana Cankarja. Teme, ki so v njih predstavljene, lahko razdelimo na: Ivan Cankar v svojem času in prostoru, Ivan Cankar in politika, literarna kritika o Ivanu Cankarju, obravnave posameznih del s poudarkom na interpretacijah in opombah. Poseben poudarek je na monografiji prof. dr. Marije Mitrović o Ivanu Cankarju, ki je tudi edina znanstvena monografija o njem napisana v srščini.

Ključne besede: politika, kritika, Dimitrije Vučenov, Marija Mitrović, slovenski pisatelj, recepcija

Uvod

V prispevku se ukvarjava z analizo strokovnih in znanstvenih prispevkov na temo slovenskega pesnika, pisatelja, esejista, dramatika in politika Ivana Cankarja, ki so izšli v srbskem jezikovnem okolju. Ob iskanju po vzajemni bibliografski bazi COBISS sva v srbski bazi odkrila čez trideset strokovnih in znanstvenih prispevkov, ki obravnavajo Ivana Cankarja. Žal nama niso bili vsi dostopni³⁰. Poleg tega so v bazi tudi strokovni in znanstveni članki, ki glede na tisti čas in takratne meje niso nastali na srbskem območju, zato jih tudi nisva obravnavala. Nekateri članki, ki jih omenjava, so sicer izšli v Srbiji, a so dela tujih avtorjev.

³⁰ Dostop do nekaterih prispevkov pa nama je omogočil kolega Darko Ilin, ki nama jih je poslal iz Beograda, za kar se mu prijazno zahvaljujemo.

Pomagala sva si tudi z bibliografijo o Cankarju, ki jo je leta 1976 izdelal Damijan Moračič in pokriva prostor nekdanje Jugoslavije.

Ivan Cankar v svojem času in prostoru

Srbski preučevalci Cankarja so pogosto v strokovnih in znanstvenih delih opisovali čas, v katerem je ustvarjal. Tako se jih večina začne z podatki o družbeno-kulturnem okviru Cankarjevega časa, ki pa so močno prepleteni z njegovo biografijo.

Dimitrije Vučenov tako svojo knjižico začenja z opisom kulturne situacije na Slovenskem po letu 1890. Zapiše:

»[...]već oko godine 1890. društvena situacija [na slovenskem] postala je takva, da je izazvala početak dekompozicije optimističke harmonije građanskog društva. „Devedesetih godina kriza toga društva je narasla do očiglednog raspadanja njegove ideologije, moralnih i nacionalnih ideala: do sumraka malograđanskih bogova, do kraja klasičnog doba slovenačkog građanstva.“ Javila se mlada generacija slovenačke inteligencije koja je u slovenački društveni život, posebno u kulturu i književnost, unela nove tonove i nove boje, izražavajući sasvim novu senzibilnost.« (Vučenov, 1962: 3)

Cankarja predstavlja kot intelektualca, nosilca družbene zavesti, kritika svoje dobe, hkrati pa zapiše tudi to, da so se mladi intelektualci počutili tudi osamljene in odtujene ter da se to odraža v njihovih delih. Marija Mitrović v spremni besedi srbskega prevoda *Gospe Judit* zapiše, da je Cankar te svoje kritične misli, torej obsodbe odnosa družbe do umetnika in umetnine, pisatelj reflektiral preko same gospe Judit, ona zanj torej predstavlja nekakšen aparat, preko katerega izrazi svoj stav.

Vučenov v svojem delu predstavi temeljne podatke iz življenja Ivana Cankarja, tako opiše njegovo družino in njen finančni status, poudari Cankarjevo mater samohranilko, omeni šolanje na ljubljanski realki, odhod na Dunaj, saj naj bi tam študiral tehniko, a mu finančno stanje tega ni dopustilo. Prav tako omenja »Zadrugo«, tajno dijaško društvo, kjer so dijaki, med njimi tudi Cankar, prebiral tujo in predstavljali ter ustvarjali svojo poezijo. Omenja tudi to, da je bil kandidat za državnega poslanca na listi socialnih demokratov ter da se je zavzemal za odpor zoper Avstro-Ogrske.

Članek Momirja Krstića je namenjen osnovnošolskim učiteljem. Izpostavlja ga, ker je v njem največkrat (od analiziranega gradiva) izpostavljen pomen poučevanja Cankarjeve biografije. Krstić celo piše

o svojih predavanjih, ki si jih lahko predstavljamo kot »koncentrične kroge«, kjer je vsak krog eno leto več, kar pomeni, da višji kot je razred, več biografskih podatkov se priporoča. Pri Krstiću je zanimiva tudi večkratna izpostavitve pomembnosti kognicije učencev pri recepciji Cankarjevih del in pa pomen recepcijske empatije, ki sta po njegovo ključni za interpretacijo in doživljanje literarnega dela.

Ivan Cankar in politika

Cankarjevo politično pripadnost lahko razberemo v spisih *Kako sem postal socialist* in *Slovinci in Jugoslovani*. Slednji je v srbskem prevodu Toneta Potokarja leta 1948 izšel pri Matici srpski. Krstić zapiše: »Cankar je mnogo voleo svoju porobljenu domovinu i priželjkivao je da se ona oslobodi i da uđe u bratsku ravnopravnu zajednicu sa ostalim jugoslovenskim narodima.« (Krstić, 1956: 39) To pa je parafraza Cankarjevega zapisa v *Slovinci in Jugoslovani*:

»Če kdo doslej ni vedel, je mogel spoznati zdaj, da nismo samo Slovenci, še manj pa samo Avstrijci, temveč da smo ud velike družine, ki stanuje od Julijskih Alp do Egejskega morja. [...] Po krvi smo si bratje, po jeziku vsaj bratrance — po kulturi, ki je sad večstoletne separatne vzgoje, pa smo si med seboj veliko bolj tuji, nego je tuj naš gorenjski kmet tirolskemu, ali pa goriški viničar furlanskemu. Bodi tega kriva zgodovina, bodi kriv kdorkoli — [...] Poglavitna naloga, ki je prisojena nam Slovencem ob reševanju jugoslovanskega problema, je tale: uveljavimo svoje jugoslovanstvo za zdaj le v toliko, da se vsi skupaj, kolikor nas je, naučimo na izust stari srbohrvaški rek: — »Uzdaj se u se i u svoje kljuse!« Toliko bodo priznali gotovo tudi najbolj hripavi ilirci: ako pride kdaj do političnega združenja jugoslovanskih narodov — in ne samo moja vroča želja je, temveč tudi moje trdno prepričanje, da do tega združenja res pride — tedaj se to ne more izvršiti drugače, kakor da se združijo enakopravni in enakovredni narodi. Že sama ta enostavna misel nam kaže polje, kjer moramo orati in sejati ne le zase, temveč za vse jugoslovanstvo. To pa je naše lepo domače slovensko polje.« (Wikivir: Slovenci in Jugoslovani, 29. 11. 2018)

Krstić piše o Cankarju kot o osovraženi politični figuri, saj ga ni prenesla ne buržoazija ne katoliki, saj je bil pristaš slovenske radikalne struje, ki še ni bila utrjena, hkrati pa se je borila proti avstro-ogrski nadoblastniški politiki. Poleg tega se Cerkvi ni dopadel zaradi socialističnih idej. (Krstić, 1956: 40) Vučenov o Cankarjevi politiki piše, kakor da je le ta pričakovana – v smislu, da se je začelo z osebnim odporom,

osamljenostjo, izoliranostjo itd. Kar pa je kasneje privedlo do nestri-
njanja z dotedanjo politiko, zaradi katerega se je tudi Cankar aktivno
vključil vanjo. V nadaljevanju omenja kandidaturo na social demokrat-
ski stranki, Omeni, da je pisal politične tekste, in da je bil odporniški do
Avsto-Ogrske, zaradi česar je bil v času prve svetovne vojne sedem dni
zaprt. V esejih se je ukvarjal s temami: položaj Slovencev v Jugoslaviji,
odnos slovenske kulture, vojne in delavstva, odnos do slovenskih po-
litičnih strank in ocena njihove politike, odnos do avstromarksizma ...
(Vučenov, 1962: 6-10, 37)

O politiki in Cankarju, je Marija Mitrović v predgovoru srbskega
prevoda *Gospe Judit* zapisala: »Cankar je opsednut težnjom i ljudima
koji čeznu, zgrožen licemerjem javnog morala, osobito u politici.« (Mi-
trović, 2006: 13)

Glede na to, da se ukvarjamo s strokovnimi in znanstvenimi pri-
spevki na temo Ivana Cankarja v Srbiji, pa naj izpostavimo še podatek,
da je Milivoje Marković pisal o formiranju in dejavnosti slovenske par-
tizanske čete „Ivan Cankar” jeseni leta 1941 v Srbiji. Sicer je slovenska
partizanska četa povezana s Cankarjem le po imenu, a vseeno nam ta
simbolika lahko namiguje na Cankarjevo politično ideologijo in na od-
nos do Cankarja v tujini.

Literarna kritika o Ivanu Cankarju

V tej razpravi sicer nisva analizirala (samostojnih) kritik, sva pa
bila vseeno pozorna na to, ali so avtorji strokovnih in znanstvenih pu-
blikacij v svoje delo vpletni kakšno subjektivno misel. Opazila sva jih
kar nekaj, tako npr. Krstić piše, da je kljub učnem načrtu, ki predvideva
obdelovanje Cankarjevih črtic doma, dobro slednje obdelati v šoli, da
se vsi otroci zagrejejo za branje Cankarja. Krstić piše tudi o lepoti Can-
karjevega stila, torej o Cankarju kot o dobrem stilistu. Zapiše: »[...]
mladi ljudi se na Cankarevim delima kao na najboljim književnim
kladencama mogu učiti i jeziku i stilu i uživati u emocijama koje one
izazivaju.« (Krstić, 1956: 41) Dodeli mu prvo mesto med slovenskimi
pripovedniki.

Mitrović v spremni besedi srbskega prevoda *Gospe Judit* zapiše
o Cankarjevih delih: »Ivan Cankar spada među često prevedene pisce,
ali se već dugo oseća i svojevrсна prezasićenost njegovim, uvek istim i
često sa istim pogreškama preštampanim delima.« (Mitrović, 2006: 5)
Predrag Lj. Đurić pa izpostavi, da je bil Cankar napreden pisec.

Vučenov Cankarja označuje kot »velikana slovenačke proze«, kot intelektualca. Napiše tudi, da kritika³¹ pravi, da bi Cankarjeva dela zaradi preproste kompozicije in omejenosti na usodo enega junaka morali smatrati kot pripovedko ali novelo in ne kot roman. (Vučenov, 1962: 6, 10) O romanu *Martin Kačur* zapiše:

»Ova Cankareva knjiga toliko je životno ubedljiva, plastična, prožeta s toliko ljubavi za čoveka-pačenika, u pogledu kompozicije toliko uspela, stilski toliko jedinstvena i pisana s takvom lapidarnošću da predstavlja jedno od najpotresenijih, humanizmom najdublje prožetih dela slovenačke književnosti. [...] kao esejista, kritičar, feljtonista, polemičar i publicista Cankar je značajno ime u slovenačkoj kulturi [...] Sa širokim interesovanjem i bogatom ličnom kulturom, sa bujnim unutrašnjim životom i velikim nepresušnim stvaralačkim talentom, Cankar je iza sebe ostavio preko dvadeset debelih tomova dela koja nisu, doduše, uvek na istoj umetničkoj visini, ali od kojih veći deo ostaje kao trajna vrednost u slovenačkoj i jugoslovenskoj književnosti i kulturi.« (Vučenov, 1962: 26, 38)

Obravnave posameznih del s poudarkom na interpretacijah in opombah

Cankarjev opus najbolje zajame dr. Dimitrije Vučenov, saj je njegova knjižica neke vrste pregledni učbenik o Ivanu Cankarju. Tako v njej omeni njegovo pesniško zbirko *Erotika* ter zbirko črtic *Vinjete*. Opozarja na to, da je Cankar pisal črtice skoraj celo življenje (omeni tudi *Knjigo za lahkomišelnje ljudi* in iz nje črtico *Kralj Malhus*), opazi tudi, da je v večino črtic vključena Cankarjeva kritika malomeščanstva, odnos do marginalnega, revnega³² in razmišljanje o umetnosti. Romane, povesti, novele in drame obravnava interpretativno, posledično spregovori tudi o vsebini, ki pa je eksplicitno ne podaja. V delu *Tujci* opazi motiv, ki je pri Cankarju pogost, in sicer »gorko doživljeno detinstvo i mladost« (Vučenov, 1962: 13). Pri romanu *Na klancu* pa interpretacijo močno poveže s samimi biografskimi podatki. Pri analizi tega romana zapiše: »On mu je simbol pojedinačne patnje u bedi i nemaštini, simbol njegove slovenačke domovine, koja je i duhovno i materialno porobljena i simbol je ogromnog dela čovečanstva čiji je život u tadašnjim od-

³¹ Virov pa ne navede.

³² Krstić zapiše, da je Cankar imel rad revne in da jih je pogosto opisoval. (Krstić, 1956: 38)

nosima život u bedi, siromaštini i gladi. To je roman propadanja pezpovratnog i bezpoštednog.» (Vučenov, 1962: 14). Opomni tudi, da je *Na klancu* spomenik materi, kakršnega v književnosti redko srečamo. Zelo nazorno pa opredeli tri faze (naštete po točkah) Franckinega življenja, ki jo na splošno označi kot motiv matere mučenice, ki se nenehno žrtvuje za svoje otroke:

1. Osovražen nezakonski otrok, ki ga je oče zapustil, mama pa ga je zaradi tega zasovražila. Predstavljena kot po ljubezni in družinski toplini hrepeneč subjekt, ki ljubezen in toplino doma išče v sanjah, ki pa ga zaradi življenjskih razočaranj ne more vzdrževati.

2. Francka kot podrejena in trpeča poročena ženska, ki nosi problem preživetja svoje družine na lastnih plečih. Moč, da preskrbi družinom, pa najde v svoji brezmejni ljubezni.

3. Stara, osamljena, a še vedno mati, ki je do svojih otrok polna ljubezni. Umirajoča mati, h kateri se umreti vračajo njeni otroci. (Vučenov, 1962: 16-17)

Za roman *Na klancu* Vučenov ugotavlja, da je učitelj človek, katerega ambicije so skromne, delo pa pošteno in konkretno. Ni sanjač, ampak trezno razmišljujoč subjekt, naklonjen socializmu. (Vučenov, 1962: 17)

V *Hiši Marije pomočnice* Vučenov vidi začetke moderno komponiranega romana. Ponovno je pri interpretaciji prisotna Cankarjeva biografija, navaja njegovo povezavo z »Malčiko«³³ na Dunaju. O romanu piše kakor o predstavljanju literarnih likov več deklic, kjer se Cankar spusti v najintimnejše predele njihove zavesti in podzavesti. Vučenov se ne dotakne izpostavljenih tabu tem: posilstva otrok, prostitucije, incesta, homoerotičnega razmerja, pedofilije in obravnave otroka kot spolnega³⁴ bitja. Slednje je prisotno sploh pri Lojzkini družini. Lojzka sama je žrtev spolnega nasilja s strani očetovih prijateljev in sodelavcev. Štirinajstletna punčka je žrtev Lojzkega očeta. Žrtev spolnega nasilja s strani Tončkinega očeta je tudi služkinja. Posiljena je bila tudi Pavla. O vsem tem Vučenov ne piše.

O delu *Martin Kačur* sta pisala Bojana V. Anđelić in Dimitrije Vučenov, slednji Kačurjev idealizem umesti v vrste moralnih, a ne filo-

³³ Štefka Löfler je bila prva Cankarjeva zaročenka. Živel je na Dunaju. Cankar je bil izredno navezan na njeno sestro – invalidko Amalijo oz. Malči, ki jo je večkrat na teden obiskoval v dunajski bolnišnici *Das Haus der Barmherzigkeit* (Jensterle Doležal, 2010: 110). Kupil ji je tudi kanarčka.

³⁴ »Spolnost [v romanu] je diskurz nasilja, otrok je nemočen objekt nasilja.« (Jensterle Doležal, 2010: 111)

zofskih kategorij. Govori o moralnemu odnosu do ljudi in ne o svetovnem nazoru (Vučenov, 1962: 24). Anđelić pa je primerjala lik učitelja v delih *Martin Kačur* in *Seoska učiteljica* Svetolika Rankovića. Avtorica je en odstavek svojega članka posvetila Cankarjevi biografiji, kjer je orisala tudi njegov svetovni nazor, v nadaljevanju je zapisala: »U liku Martina Kačura [...] oslikavaju se Cankarove osobine – veruje u slobodu i pravdu, ali je aktivan, kreće se i ne pokorava. Cankarove slike života su tamne, teške i trumne. No, on nije pesimista³⁵. On daje kritiku, ali i viziju onoga što će doći« (Anđelić, 2014: 388). V svojem članku je zapisala obnovo dela, ugotovila je, da je v večini tekstov (na splošno), ki govorijo o šoli, šola predstavljena kot stara in dotrajana zgradba, o Kačurjevem namenu je zapisala, da je želel prosvetliti ljudi in upal, da se jim razbistri um, o Cankarjevem učitelju pa, da je le ta izobražen, samostojen, dosleden, iskren, poln razumevanja in narodoljuben (Anđelić, 2014: 389, 391, 393).

V delu *Hlapec Jernej in njegova pravica*, po ugotovitvi Vučenova, Cankar prednost daje konkretnemu, kar pa označi kot drugačen (za Cankarja manj značilen) naratološki postopek, saj se večji del Cankarjevega opusa ukvarja s fantazijo in refleksijo, se pravi z neotipljivo platjo sveta. (Vučenov, 1962: 27)

Krstić o pripovedki *Domovina*, *ti si kakor zdravje* zapiše, da ima velik umetniški učinek in je slogovno dovršena. Pravi še, da budi otroško³⁶ čustvenost. (Krstić, 1956: 38-39) Cankarjeve pripovedke razdeli na tri vrste: avtobiografske, rodoljubno-satirične in socialne. (Krstić, 1956: 40)

Pri obravnavi Cankarjeve dramatike Vučenov na začetku ponovno poveže Cankarjevo biografijo z dramatiko. Omeni Cankarjev prevod *Romea in Julije* ter *Hamleta*. Izvzemši prvo in zadnjo Cankarjevo dramo ugotavlja skupne značilnosti: borben socialni status, kritika in negacija malomeščanske morale, obsodba političnih oportunistov, nakladačev, razgrajačev, komolčarjev. *Za Romantične duše* napiše, da nosijo dva na prvi pogled nezdružljiva elementa – liričnost in satiričnost. Zapiše, da z *Jakobom Rudo* začne niz dram družbenega karakterja. Interpretira tudi drami *Za narodov blagor* in *Kralj na Betajnovi*. Pri slednjem je

³⁵ Npr. v romanu *Na klancu*, ki se konča s svetlobo na učiteljevem oknu, v Martinu Kačurju napove borbo bodočih Kačurjev, ki bodo šli združeni s proletarci, borbo Jermana iz drame *Hlapci*, ki je sicer še borec individualist, a ima po nekaj desetletjih, že več somišljenikov – kar Marja Borštnik označuje kot optimistično. (1948: 155),

³⁶ Tekst Krstića je didaktični članek, v njem piše o metodiki poučevanja na predmetni stopnji osnovne šole.

posebno pozoren na odnos med Maksom in Kantorjem. Pri *Hlapcih* se ustavi pri tem, da Cankar pogosto uporabi lik učitelja. Na tem mestu naredi primerjavo med Jermanom in Kačurjem, dvema Cankarjevima učiteljema. Piše še o *Pohujšanju v dolini šentflorjanski*, ki je dramatikov satirični obračun z lažno moralno »rodoljubov«, zapiše: »Predmet Cankarovog grotesknog ismevanja su naduveni, zlobni, licemerni moralisti iz filistarske sredine, sentimentalno a u osnovi lažno rodoljublje malograđana i praznoglavost njihovog suprutstavljanja umetnosti.« (Vučenov, 1962: 35) Lepo Vido iz istoimenske drame spozna kot simbol brezuspešnega hrepenenja njegove generacije.

Na koncu svoje knjižice Vučenov piše še o Cankarjevemu odporu do naturalistične poetike, tako omeni njegov odpor in spor s Franom Govekarjem. Piše tudi o Cankarjevem pozitivnem odnosu do Alojza Kraigherja in Zofke Kveder, ki sta pisala v skladu z naturalistično poetiko. V tem istem poglavju omenja tudi to, kako je Cankar cenil Prešernovo poetiko, Cankarjevo afirmacijo skupine slovenskih slikarjev impresionistov ter to, da je objavljajal politične kritike, članke in polemike. Bralca pa napoti tudi na eseje *Kako sem postal socialist, Očiščenje in pomlajenje* in *Bela krizantema*.

O romanu *Gospa Judit* v spremni besedi srbske izdaje piše Marija Mitrović. Pravi, da je delo napisano na cankarjanski način, se pravi da je na prvi pogled sentimentalno, globlje gledano pa ironično, na momente celo cinično. (Mitrović, 2006: 6) Tako postavi tezo, da sedem poglavji lahko namiguje na sedem smrtnih grehov. Zapiše, da Cankar svojo obsodbo odnosa družbe do umetnika in umetnine Cankar poda skozi Judit, o kateri pa Mitrović večkrat piše kot o »kurtizani«. O umetniku in Judit zapiše: »I umetnik i Judita dvoguba su bića, veliki heroji i velike kukavice, snažne moralne veličine i moralne ništine.« (Mitrović, 2006: 11) O Cankarju, ki se je izrazil skozi ženski³⁷ lik, piše kot o naprednem. Mitrović v liku Judit vidi dve vlogi – svetnico in hudiča. Piše o tem, da ima Judit v romanu tako vzvišeno vlogo, da se lahko opredeli tudi kot Mati Božja. Opomni na svetopisemsko Judito, ki ima vlogo tako morilke, kot svetnice; nosi pa najtežji greh in najvišje moralne vrednote. (Mitrović, 2006: 10) V spremni besedi navede tudi teme romana in poda »navodila«, na kakšen način brati roman: »[...] osnovicu romana valja čitati barem iz dva ugla; kao priču o ženi, ali i kao priču o umetnosti, kao priču o stvarnom ljudskom životu, ali i kao meta-priču, kao priču koja govori o prirodi i karakteru (moderne) umetnosti. [...]

³⁷ In ne moški, v smislu, da je Judit Cankarjev alter ego.

uloga umetnosti daleko je od mimetičkov preslikavanja života; ona je tu da se pita, da problematizuje i otvara, da zavodi i zbunjuje, da sumnja i suočava sa težkim i nerešivim vitanjima.« (Mitrović, 2006: 11). V predgovoru omenja še to, da bodo pozorni bralci opazili povezavo med uvodno zgodbico o (nemoralni) kokoši, ki je znesla jajce, ter njeni prodajalki in tem, ko Judit, na vprašanje o tem, zakaj sta ona in njena sopotnica na poti na Dunaj, odgovori, da zaradi ogleda izložbe perutnine. (Mitrović, 2006: 12)

Naj omeniva še to, da so v Srbiji pisali tudi o delih, ki so jih ustvarili drugi in so v povezavi z Ivanom Cankarjem. Tako je Marija Mitrović pisala o študiji Bratka Krefta, *Cankar in njegov Hlapec Jernej*, Jovan Ljuštanović pa o uprizoritvi *Hlapcev* v režiji Dušana Jovanovića, na Sterijini pozorji v Novem Sadu. Našla pa sva tudi članek Antona Slodnjaka, *Ivan Cankar v slovenski in svetovni literaturi (Pobude iz Shakespeareovega dramskega dela)*, in članek Jožeta Pogačnika, *Suprotnost u jedinstvu (Jerman i Kalander)*, ki sta izšla v Beogradu.

Monografija Marije Mitrović: *Cankar in kritika*³⁸

Na srbskem prostoru pa je nastala tudi monografija Marije Mitrović z naslovom *Cankar in kritika*, ki je bila izdana leta 1976 v Beogradu. Posebne omembe si zasluži zato, ker gre za tujo monografijo o Cankarju.

Cilj monografije je preučevanje strukture kritičnega sloja Cankarjevih del. Mitrović je prepričana, da Cankar v svojih delih razmišlja o ontoloških in filozofskih vprašanjih književnosti in umetnosti. Slednja pa naj ne bi bila zgolj izraz takratnega konfliktnega družbenega stanja, ampak gre za estetsko in teoretsko razmišljanje, ki prestopa meje takratnega časa in prostora.

Besedilo Cankarja predstavlja kot raznolikega pisca, omenja ga na primer kot kritika v »Zadruzi«, kot pisca v literarnem boju za naturalizem, kot dejavnega kritika v politiki, po drugi strani pa tudi kot velikega samokritika. Narediti želi torej sintezo vseh vidikov in nivojev, na katerih se zrcali Cankarjeva kritika.

Mitrović želi preko fenomenološkega opisa kritične plasti Cankarjeve misli pokazati, da je bil kritični slog Cankarjeve literature premalo izpostavljen v do takratnih raziskavah. Najprej avtorica vzpostavi

³⁸ Naveden je prevedeni naslov. V srbskem originalu je delo naslovljeno Иван Цанкар и књижевна критика.

širši kontekst, ki je vplival na nastanek Cankarjeve kritične misli. Tako v monografiji strukturi Cankarjeve literature v celoti nasproti postavi tradicijo slovenske književne kritike ter družbene, filozofske in literarne pojave, ki so vplivale na Cankarjevo kritično misel. Delo se torej želi približati nekakšni celoti celotnega Cankarjevega ustvarjanja – od njegovega opusa do biografije, družbenih razmer in vplivnih teorij, ki so oblikovale njegov opus in misel.

Na koncu se Mitrović ukvarja še z vprašanjem, kakšna je po Cankarju sploh razlika med literarnim delom in literarno kritiko. Zapiše:

»Cankar meni, da kritika po svoji naravi ni zmožna razumeti bistva poetičnega, umetniškega v delu. Kritika je po svoji naravi nekaj drugega kot literatura, zato jo Cankar usmerja k temu, da bi bila reklama, da bi ‚dvignila trušč‘ okrog dela in tako pri bralcu zbudila zanimanje za tekst, da bi razlagala in pojasnjevala domneve o umetnosti in se tako – z vzpostavljanjem enakopravnega družbenega položaja umetnosti z drugimi človekovimi ‚koristnimi‘ dejavnostmi – bojevala za priznanje in uspeh umetnika.« (Mitrović 1976: 336)

Sklep

Iz člankov, ki sva jih obravnavala, pa tudi iz ostalih zapisov, ki so nama bili dostopni na srbskem COBISS-u, lahko sklepava, da je zanimanje za Cankarja po razpadu Jugoslavije v srbskem prostoru takrat precej upadlo. Zanimivo je, da sva imela pred seboj članek iz 60-ih let, ki navaja priporočila za učitelje, kako poučevati o Cankarju in njegovi literaturi v osnovnih šolah, nato pa od razpada Jugoslavije naprej ni več večjih omemb in raziskav o avtorju. V obdobju skupne države je bil Cankar torej del srbskega učnega načrta in zanimivo bi bilo nadalje raziskovati, kako je s poučevanjem Cankarja v srbskem prostoru danes, oziroma ali se ga sploh poučuje. Ob tem gre namreč za dialog med južnoslovanskimi književnostmi, ki je bil nekoč sestavni del tudi slovenskega šolskega sistema.

Iz obravnavanega sva ugotovila, da so raziskovalci obravnavali predvsem posamezna Cankarjeva dela, le Marija Mitrović si je obravnavo zastavila kot obširen projekt, v katerega je poskusila zajeti predvsem njegovo kritično misel. Cankarjevi politični pogledi sicer so omenjeni, toda niso poglobljena tema srbskih raziskovalcev. Bolj so jih zanimala Cankarjeva poetika in motivi, ki jih prikazuje v svojih besedilih.

Viri in literatura

Bojana V. ANĐELIĆ, 2014: Učiteljski život u dva književna teksta: Martin Kučar Ivana Cankara i Seoska učiteljica Svetolika Rankovića. *Savremena proučavanja jezika i književnosti: Zbornik radova sa V naučnog skupa mladih filologa Srbije održano 30. marta 2013. godine na Filološko-umetničkom fakultetu u Kragujevcu. Knj. 2.* Kragujevac: Filološko-umetnički fakultet. 387–394.

Marija BORŠTNIK, 1948: *Cankar in učiteljstvo*. Slavistična revija. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije. 145–156.

Ivan CANKAR, 1948: Slovenci i Jugosloveni. *Letopis Matice srpske* 48/115. Novi Sad: Srpska narodna zadružna štamparija. 586–594.

Ivan CANKAR: *Slovenci in Jugoslovani*. Wikivir, 29. 11. 2018

Predrag Lj. ĐURIĆ, 1956: Obrada štiva ‚Domovino ti si kao zdravlje‘ (Cankar). *Književnost i jezik u školi 3/1*. Beograd: Društvo za srpskohrvatski jezik i književnost Srbije. 42–44.

Alenka JENSTRLE DOLEŽAL, 2010: Telo kot predmet manipulacije (Primerjava dveh romanov: Ivan Cankar, Hiša Marije Pomočnice in Berta Bojetu, Filio ni doma). *Obdobja 29: Sodobna slovenska književnost*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete UL. 109–117.

Momir KRSTIĆ, 1956: Obrada Cankara u osmogodišnjoj školi. *Književnost i jezik u školi 3/1*. Beograd: Društvo za srpskohrvatski jezik i književnost Srbije. 37–41.

Jovan LJUŠTANOVIĆ, 1991: Gluma i jezik savremene pozorišne kritike. *Zbornik Matice srpske za scenske umetnosti i muziku*. Novi Sad: Matica srpska. 107–121.

Milivoje MARKOVIĆ, 1973: Formiranje i dejstva slovenačke partizanske čete ‚Ivan Cankar‘ u jesen 1941. godine u Srbiji. *Užički zbornik: prilozi za politiku, kulturu i ekonomsku istoriju Titovog Užica i okoline 2*. Titovo Užice: Istorijski arhiv: Narodni muzej. 189–201.

Juraj MARTINOVIĆ, 1977: Marija Mitrović: Ivan Cankar i književna kritika. *Zbornik za slavistiku*. Novi Sad: Matica Srpska. 185–187.

Marija MITROVIĆ, 1968: Bratko Kreft, Cankar in njegov Hlapec Jernej. *Književna istorija 1/1*. Cetinje: Obod. 465–470.

Marija MITROVIĆ, 1976: *Cankar in kritika*. Koper: Založba Lipa. (prevedla Majda Križaj)

Marija MITROVIĆ, 2006: Zavodljiva mreža [Spremna beseda]. *Ivan Cankar: Gospa Judita*. Beograd: Idea. 5–13.

Damijan MORAČIĆ, 1976: Bibliografska građa o Ivanu Cankaru. *Književnost i jezik 22/3*. Beograd: Društvo za srpskohrvatski jezik i književnost Srbije. 255–259.

Nikola PETROVIĆ, 1970: Dušan Kermavner, Ivan Cankar in slovenska politika leta 1918. *Jugoslovenski istorijski časopis* 3/4. Beograd: Zavez društava istoričara Jugoslavije. 164–171.

Pogačnik, Jože, 1976: Suprotnost u Jedinstvu (Jerman i Kalandar). Beograd: „Vuk Karadžić“. 73–91.

Anton SLODNJAK, 1977: Ivan Cankar v slovenski in svetovni literaturi (Pobude iz Shakespearovega dramskega dela). *Zbornik za slavistiku* 13. Novi Sad: Matica srpska. 105–112.

Dimitrije VUČENOV, 1962: *Ivan Cankar*. Beograd: Izdavačko preduzeće „Rad“.

Katja Gornik

Andraž Stevanovski

SHORT REVIEW OF SERBIAN SCIENTIFIC PAPERS RELATED TO SLOVENIAN POET, WRITER, ESSAYIST, PLAYWRIGHT AND POLITICIAN – IVAN CANKAR

Summary:

This article presents a review of the scientific texts that were written on the subject of Ivan Cankar and published in Serbian language environment. Themes of the texts that Serbian literary science examines are in this article divided in: Ivan Cankar in his time and space, Ivan Cankar and politics, literary critique on Ivan Cankar, examinations of individual works with emphasis on interpretations and comments. This article also mentions the only monograph about Ivan Cankar which was written by a Serbian author, Marija Mitrović.

Keywords: politics, critique, Dimitrije Vučenov, Marija Mitrović, Slovenian writer, reception